

УДК 745.52/75.04 (4-011/-015)"16–19"

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/97-3-13>

Алла РУДЕНЧЕНКО,

orcid.org/0000-0001-9354-8216

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри декоративного мистецтва і реставрації
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
(Київ, Україна) *a.rudenchenko@kubg.edu.ua*

Іван БРАТУСЬ,

orcid.org/0000-0002-8747-2611

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри образотворчого мистецтва
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
(Київ, Україна) *i.bratus@kubg.edu.ua*

Леонід БЕРНАТ,

orcid.org/0000-0002-9368-897X

старший викладач кафедри образотворчого мистецтва
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
(Київ, Україна) *l.bernat@kubg.edu.ua*

СХІДНІ КИЛИМИ В ЖИВОПИСІ ЯНА ВЕРМЕЄРА ДЕЛФТСЬКОГО XVII СТОЛІТТЯ

Статтю присвячено мотивам східних килимів у творчості нідерландського художника Яна Вермеєра Делфтського (1632–1675). Проаналізовано спадщину майстра різних творчих етапів його діяльності, позначеної введенням художнього текстилю до живописних робіт. Осмислено низку полотен вказаного автора, в яких він звертався до анатолійських (турецьких) і перських килимів. Розглянуто твори митця «Звідниця», 1656 р., «Спляча дівчина» й «Дівчина, яка читає листа біля відкритого вікна», обидві – 1657 р., «Перерваний урок музики», 1660–1661 рр., «Молода жінка із глечиком води» 1662 р., «Жінка біля верджинала з чоловіком» («Музичний урок») (1662–1664), «Концерт» 1665–1666 рр. Окреслено природу зацікавлення килимами в творчості майстра, батьки якого все життя займалися текстилем та продажем антикварних речей, завдяки чому Ян Вермеєр з дитинства навчився розбиратися у килимах гарної якості, у тому числі східного походження. Крім того, розкрито питання зацікавлення шовковими орієнтальними тканинами і текстилем в родині митця з огляду на поїздку батька Яна – Рейніра – до Амстердама з метою навчання шовківництву, зокрема техніці під назвою «каффа» (різновид шовкової тканини з набивним чи тканним візерунком на шовковій основі з полотняним підканням). З'ясовано, що від 1653 р. митець входив до гільдії Святого Луки, завдяки чому став дуже відомим живописцем Делфта, який міг підписувати з цього часу свої роботи. Однак за життя він був більш відомий як знавець-експерт, що міг розрізняти підробки італійського живопису, оскільки дуже добре в ньому розбирався. Зважаючи на те, що Сальвадор Далі називав Вермеєра «Божественним», особливу славу спадщина художника отримала від XX сторіччя. Виявлено, що художник найчастіше звертався у своїй творчості до мотивів анатолійських і перських килимів.

Ключові слова: образотворче мистецтво, декоративно-прикладне мистецтво, композиція, живопис, Європа, художня культура, мистецькі технології, традиція, стилістика, орієнтальні килими, тюркері.

Alla RUDENCHENKO,*orcid.org/0000-0001-9354-8216**Doctor of Pedagogical Sciences, Professor;
Head of the Department of Decorative Art and Restoration
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
(Kyiv, Ukraine) a.rudenchenko@kubg.edu.ua***Ivan BRATUS,***orcid.org/0000-0002-8747-2611**Candidate of Philological Sciences, Associate Professor;
Associate Professor at the Department of Fine Arts
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
(Kyiv, Ukraine) i.bratus@kubg.edu.ua***Leonid BERNAT,***orcid.org/0000-0002-9368-897X**Senior Lecturer at the Department of Fine Arts
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
(Kyiv, Ukraine) l.bernat@kubg.edu.ua*

ORIENTAL CARPETS IN THE PAINTING OF JAN VERMEER OF DELFT, 17TH CENTURY

The article is devoted to the motifs of oriental carpets in the work of the Dutch artist Jan Vermeer of Delft (1632–1675). The legacy of the master of various creative stages of his activity, marked by the introduction of artistic textiles into pictorial works, is analyzed. A number of paintings by the said author, in which he turned to Anatolian (Turkish) and Persian carpets, are analyzed. The artist's works are considered: "The Procure", 1656, "The Sleeping Girl" and "Girl Reading a Letter at an Open Window", both 1657, "The Interrupted Music Lesson", 1660–1661, "Young Woman with a Jug of Water" 1662, "Woman at the Virginal with a Man" ("Music Lesson") (1662–1664), "Concert" 1665–1666. The nature of the interest in carpets in the work of the master, whose parents were engaged in textiles and the sale of antiques all their lives, thanks to which Jan Vermeer learned from childhood to understand good quality carpets, including those of oriental origin. In addition, the issue of interest in oriental silk fabrics and textiles in the artist's family is revealed, given the trip of Jan's father, Rainier, to Amsterdam to study silk weaving, in particular the technique called "kaffa" (a type of silk fabric with a printed or woven pattern on a silk base with plain weave). It was found that from 1653 the artist was a member of the Guild of St. Luke, thanks to which he became a very famous painter of Delft, who could sign his works from that time on. However, during his lifetime he was better known as a connoisseur-expert who could distinguish fakes of Italian painting, since he was very well versed in it. Considering that Salvador Dali called Vermeer "Divine", the artist's legacy gained particular fame from the 20th century. It was found that the artist most often turned to motifs of Anatolian and Persian carpets in his work.

Key words: *Fine Arts, Decorative and Applied Arts, Composition, Painting, Europe, Artistic Culture, Artistic Technologies, Tradition, Stylistics, Oriental Carpets, Turks.*

Постановка проблеми. Комплексний розгляд орієнтальних килимів у творчості Яна Вермеєра Делфтського становить окрему сторінку історії мистецтва. Враховуючи особливий авторських почерк означеного нідерландського живописця XVII сторіччя та його прискіпливість до написання побутових предметів та елементів інтер'єрів в часи «Золотого віку голландського і нідерландського мистецтва», варто приділити більше уваги цьому питанню і зупинитися на ньому детальніше.

Аналіз досліджень і публікацій. Початок вивчення спадку Вермеєра Делфтського припадає на 1860-ві роки, коли французький дослідник Т. Торе-Бюргер видав першу статтю «Ван дер Меєр (Вермеєр) з Делфта» (*Thoré-Bürger, 1866: 297–330*), й розпочав епоху наукового вивчення творчості

означеного художника в європейському культурному просторі. Дослідник з-поміж інших виділив полотно митця «Дама, що стоїть біля верджинала» (1672–1673, Національна галерея, Лондон), «Жінка з перловим намистом» (1664, Берлін, Картинна галерея), «Дама, що сидить біля верджинала» (1675, Національна галерея, Лондон) й поклав початок вивченню інших знаних нині творів Я. Вермеєра Делфтського.

Надалі одним із перших в світовому мистецтвознавстві звертався до типології та джерел інспірацій орієнтального текстилю В. Д. Елльвангер у монографії «Східний килим», оприлюдненої 1906 р. У монографії автор розглянув крім сидельних сумок, подушок, килимки та килими орієнтальної генези. Також він приділив увагу характеристикам різно-

видів виробів цієї групи, у тому числі спираючись на зображення відомих творів за живописними полотнами знаних художників, зокрема зважаючи на інтерпретацію окремих мотивів, символів з урахуванням практичних порад експертам і колекціонерам (*Ellwanger, 1906*).

З поміж праць, присвячених власне спадщині визначного голландського митця Вермеєра Делфтського варто виділити книгу Бланкерта «Вермеєр з Делфта: основні засади живопису», видану у Нью Йорку 1978 р. На 176 сторінках дослідник розкрив основні віхи життя і творчості художника «Золотого століття нідерландського живопису», а також приділив увагу бібліографії щодо його спадщини, та охопив різні періоди творчості майстра в ілюстраціях (*Blankert, 1978: 1–176*). Через 34 роки означена проблематика була більш поглиблена в науковій розробці А. Волтера у розділі до каталогу виставки у співаторстві з В. Лідтке та ще двома колегами «Вермеєр і Делфтська школа», оприлюдненій 2001 р. Метрополітен-музеєм у Нью Йорку. Тут велику увагу було приділено розгляду деталей картин, зокрема елементам умеблювання інтер'єрів, предметам побуту, декоративним тканинам і килимам (*Walter, 2001: 626*).

2009 р, також у США вийшла друком монографія Б. Бінстока «Сімейні тасмниці Вермеєра: геній, відкриття та невідомий учень», присвячена феномену творчості майстра та художникам, що його наслідували у контексті нових даних атрибуції та мистецтвознавчої експертизи. Крім іншого, окремо розглядалися й зображення східних елементів антуражу картин, насамперед килими (*Binstock B, 2009: 1–443*). Того ж року в Англії також було перевидано монографію 2007 року дослідника Т. Брука «Капелюх Вермеєра: сімнадцяте століття та світанок глобального світу», де акцент ставився на торгівлю східними товарами, зокрема танинами і килимами в окреслену епоху, й як художник творчо реагував на виклики часу (*Brook, 2009: 1–288*).

Вже за два роки у Метрополітен-музеї США автор В. Б. Денні у спеціальній монографії «Ісламські килими в європейському живописі» у рубриці «Ессе з ісламських килимів у Західному живописі» розглянув питання щодо появи східного текстилю в нідерландських інтер'єрах, зупиняючись на роботах Яна Вермеєра Делфтського (*Denni, 2011*). Наступного року колектив фахівців Метрополітен-музею на чолі з В. Лідтке у спеціальній розвідці, присвяченій безпосередньо спадку означеного митця, видали у Нью Йорку джерелознавчу працю «Збіги полотен у Вермеєра: тематичне дослідження комп'ютерного аналізу фабрикації текстилю» (*Liedtke, 2012: 99–106*).

2020 р. турецький вчений Н. Пердахці представив спільноті спеціальну академічну статтю «Дослідження двох картин Йоганнеса Вермеєра із західноанатолійськими килимами». У ній він зосередився на мистецтвознавчому аналізі пари полотен означеного митця, в яких прослідкував художні особливості традиційних анатолійських виробів типу «Ушак» (*Perdahci, 2020*). Ця робота частково підготувала сплеск нового зацікавлення творчістю митця.

Вже 2021 р. було видано працю «Схід Рембрандта: Захід зустрічається зі Сходом у голландському мистецтві XVII століття» колективу авторів з Німеччини, Англії та США на чолі Б. Брінкманом. Не дивлячись на те, що фокус уваги дослідників був зосереджений на спадщині Рембрандта, монографія охоплює розділи про орієнтальні предмети в європейському живописі, зокрема у ній автори торкаються джерел інспірацій килимів у голландському і нідерландському мистецтві XVII ст., епохи Вермеєра (*Brinkmann, 2021: 1–264*).

2023 р. англійські дослідники під проводом П. Роелюфса оприлюднили монографічну роботу «Вермеєр: Каталог головної виставки Рейксмузею», яку видали у Лондоні. Окреслене видання за матеріалами великої експозиції з творами Вермеєра Делфтського, містило сучасні версії інтерпретації елементів матеріальної культури «Золотої доби голландського живопису» з картин майстра зі вказаної колекції (*Roelofs, 2023: 1–320*).

2024 р. традиційні різновиди і сюжети перських килимів, котрі часто вводили художники класичної історії мистецтва до своїх полотен, розглянули у мистецтвознавчій статті «Іранські килими фірми «Фаравахар» з традиційними сюжетними композиціями і живописними сценами» О. Школьна та У. Белнакіта в Києві (*Школьна, 2024: 208–215*). Вище перераховані дослідження спричинили хвилю нового наукового інтересу до спадщини означеного вище майстра та різновидів килимів, які він вводив до своїх полотен.

Мета статті – визначити художні особливості зображень східних килимів в живописі Яна Вермеєра Делфтського XVII століття.

Виклад основного матеріалу. Справжнє ім'я Яна Вермеєра Делфтського – Йоаннес ван дер Мер – в перекладі прізвище означало «з моря». Однак мав низку тезко, через що з часом його почали писати як Ян Вермер, або Вермеєр з Дельфта. Враховуючи його проживання з дитинства у кварталі, більша частина мешканців якого набули статків і нерухомості завдяки вкладенням в Ост-Індську та Вест-Індську кампанії, стає зрозумілим питання джерел інспірацій окремих предметів групи східного товару, введених художником до власних полотен.

Митець прожив коротке життя (1632–1675), упродовж якого встиг написати близько десятка картин з орієнтальними килимами, відомими у Нідерландах XVII сторіччя. А саме – «Звідниця», 1656 р., «Спляча дівчина» й «Дівчина, яка читає листа біля відкритого вікна», обидві – 1657 р., «Перерваний урок музики», 1660–1661 рр., «Молода жінка із глечиком води» 1662 р., «Жінка біля верджинала з чоловіком» («Музичний урок») (1662–1664), «Концерт» 1665–1666 рр.

Проте не всі з орієнтальних килимів, введених автором до простору своїх полотен, були ідентифіковані. Так, про анатолійські джерела інспірацій в його картинах неодноразово писали співробітники Метрополітен-музею (*Liedtke, 2001: 1–550; Denni, 2011; Liedtke, 2012: 99–106*). Зокрема, про «медальйонний Ушак» у творі «Звідниця» 1656 р. (*Рис. 1*). Однак чітко окреслив питання щодо турецьких килимів у прообразах антуражних предметів двох робіт Н. Пердахці (*Perdahci, 2020*).

Так, автор написав щодо «Сплячої жінки» 1657 р. з колекції Метрополітен-музею та «Дівчини, яка читає листа біля відкритого вікна» 1657 р. з Галереї старих майстрів у Дрездені про їх типово анатолійські аналоги (насамперед, різновид «Ушак») (*Рис. 2 і 3*). Також відомо, що килим з цієї ж місцевості Туреччини у межах тюркері – моди на турецький стиль – буде надалі використаний для картин «Музичний урок» 1662–1664/1665 рр. (*Рис. 5*) та «Концерт» 1665–1666 рр. (*Рис. 6*).

За малюнками інших килимів, введених до творів Яном Вермеєром, стає зрозуміло, що джерела інспірацій роботи «Молода жінка із глечиком води» 1662 р. – перські (*Рис. 4*). Зображення в просторі інтер'єру картини схоже на вовняний килим ручної роботи, що виготовляли кочовики Кашкай з іранської провінції Фарс. Оскільки майстер працював більшу частину життя ткачем з шовку (шовкопрядильником) і саме це було основною його професією, що пояснює любов до зображення килимів східної генези в його живописних полотнах.

Рис. 1. Вермеєр Дельфтський Ян. Звідниця. 1656 р. Полотно, олія

Рис. 2. Вермеєр Дельфтський Ян. Спляча жінка. 1657 р. Полотно, олія

Рис. 3. Вермеєр Делфтський Ян. Дівчина, що читає листа біля відкритого вікна. 1657 р. Полотно, олія

Рис. 4. Вермеєр Делфтський Ян. Молода жінка із глечиком води. 1662 р. Полотно, олія

Рис. 5. Вермеєр Делфтський Ян. Жінка біля верджинала з чоловіком (Музичний урок). 1662–1664/1665 рр. Полотно, олія

Висновки. Отже, твори Яна Вермеєра Делфтського «Звідниця», 1656 р., «Спляча дівчина» й «Дівчина, яка читає листа біля відкритого вікна», обидві – 1657 р., «Перерваний урок музики», 1660–1661 рр., «Молода жінка із глечиком води» 1662 р., «Жінка біля верджинала з чоловіком» («Музичний урок») (1662–1664), «Концерт» 1665–1666 рр. містять килими орієнтальної генези. Переважна кількість з них згідно тогочасної моди на тюркері вводилася в інтер'єр простору картин з анатолійських взірців (типи – «Ушак», «Кашкай»). Рідше – це були перські джерела інспірацій (характерний приклад – «Молода жінка із глечиком води» 1662 р.).

Введення ошатних скатертин, тканин у вигляді драперій, килимарських творів з багатими тек-

Рис. 6. Вермеєр Делфтський Ян. Концерт. 1665–1666 рр. Полотно, олія

стурами і фактурами до власної образотворчості Яном Вермеєром Делфтським було пов'язане з його основним видом діяльності. Адже майстер все життя працював шовкопрядильником, був членом гільдії Святого Луки, а також знаним фахівцем з атрибуції та експертизи творів італійського мистецтва, адже походив з родини знавців антикварного ринку. При цьому живопис майстер вважав лише хобі, оскільки писав близько двох картин на рік упродовж свого короткого життя. Натомість саме завдяки його полотнам з олійною технікою, візитівкою авторського почерку автора в яких стали східні килими, нині спадщина митця вважається еталоном з-поміж найбільш довершених творів «Золотого віку голландського мистецтва».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Школьна О., Белнакіта У. Іранські килими фірми «Фаравахар» з традиційними сюжетними композиціями і живописними сценами. *Український мистецтвознавчий дискурс*. 2024. №6. С. 208–215. DOI: 10.32782/uad.2024.6.23
2. Binstock V. Vermeer's Family Secrets: Genius, Discovery, and the Unknown Apprentice. New York : Taylor & Francis Group, 2009. 443 с.
3. Blankert, Albert. Vermeer of Delft: Complete Edition of the Paintings. Oxford; New York: Phaidon / Dutton, 1978. 176 p.
4. Brinkmann, Bodo, Gabriel Dette, Michael Philipp, Ortrud Westheider (eds.). Rembrandt's Orient: West Meets East in Dutch Art of the 17th Century. Munich; London; New York: Prestel, 2021. 264 p.
5. Brook, Timothy. Vermeer's Hat: The Seventeenth Century and the Dawn of the Global World. London: Bloomsbury Press, 2007; Profile Books, 2009. 288 p.
6. Denni, Walter B. Islamic Carpets in European Paintings. October 1, 2011. Essay on Islamic carpets in Western art / The Metropolitan Museum of Art. URL: https://www.metmuseum.org/essays/islamic-carpets-in-european-paintings?utm_source=chatgpt.com (date of application: 22.02.2026).
7. Ellwanger, William D. The Oriental Rug: A Monograph on Eastern Rugs and Carpets. 1906. URL: <https://www.gutenberg.org/files/33144/33144-h/33144-h.htm> (date of application: 22.02.2026).
8. Liedtke W., Johnson, C. Richard, Jr., Don H. Johnson. Canvas Matches in Vermeer: A Case Study in the Computer Analysis of Fabric Supports. New York : Metropolitan Museum Journal, 2012. T. 47. С. 99–106.
9. Liedtke W., Walter A., Michiel C. Plomp, Axel Rüger (eds.). Vermeer and the Delft School (Metropolitan Museum of Art Series). New York: The Metropolitan Museum of Art / New Haven: Yale University Press, 2001. 550 p.
10. Perdahci, Nurcan. A Research On Johannes Vermeer's two Paintings with West Anatolian Carpets. 2020. URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1101433> (date of application: 22.02.2026).
11. Roelofs, Pieter i Gregor J. M. Weber (eds.). Vermeer: The Rijksmuseum's Major Exhibition Catalogue. London: Thames & Hudson, 2023. 320 p.

12. Thoré-Bürger, Théophile. Van der Meer (Ver Meer) de Delft. *Gazette des Beaux Arts*. 1.10.1866. P. 297–330 [in Franch].
13. Walter A. Vermeer and the Delft School. New York : Metropolitan Museum of Art, 2001. С. 626. ISBN 0-300-08848-5.

REFERENCES

1. Shkolna O., Belnakita U. (2024). Iranski kylymy firmy «Faravakhar» z tradytsiinymy siuzhetnymy kompozytsiiamy i zhyvopysnymy stsenamy [Iranian carpets of the Faravahar company with traditional plot compositions and picturesque scenes. *Ukrainian Art Discourse*]. No. 6. P. 208–215. DOI: 10.32782/uad.2024.6.23 [in Ukrainian].
2. Binstock B. (2009). *Vermeer's Family Secrets: Genius, Discovery, and the Unknown Apprentice*. New York : Taylor & Francis Group. 443 с.
3. Blankert, Albert (1978). *Vermeer of Delft: Complete Edition of the Paintings*. Oxford; New York : Phaidon / Dutton. 176 p.
4. Brinkmann, Bodo (2021), Gabriel Dette, Michael Philipp, Ortrud Westheider (eds.). *Rembrandt's Orient: West Meets East in Dutch Art of the 17th Century*. Munich; London; New York: Prestel. 264 p
5. Brook, Timothy (2007). *Vermeer's Hat: The Seventeenth Century and the Dawn of the Global World*. London: Bloomsbury Press; Profile Books, 2009. 288 p.
6. Denni, Walter B. (2011). *Islamic Carpets in European Paintings. Essay on Islamic carpets in Western art / The Metropolitan Museum of Art*. URL: https://www.metmuseum.org/essays/islamic-carpets-in-european-paintings?utm_source=chatgpt.com (date of application: 22.02.2026)
7. Ellwanger, William D. (1906). *The Oriental Rug: A Monograph on Eastern Rugs and Carpets*. URL: <https://www.gutenberg.org/files/33144/33144-h/33144-h.htm> (date of application: 22.02.2026)
8. Liedtke W., Johnson, C. Richard, Jr., Don H. Johnson (2012). *Canvas Matches in Vermeer: A Case Study in the Computer Analysis of Fabric Supports*. New York : Metropolitan Museum Journal. T. 47. С. 99–106
9. Liedtke W., Walter A., Michiel C. Plomp, Axel Rüger (eds.) (2001). *Vermeer and the Delft School (Metropolitan Museum of Art Series)*. New York: The Metropolitan Museum of Art / New Haven: Yale University Press. 550 p.
10. Perdahci, Nurcan (2020). *A Research On Johannes Vermeer's two Paintings with West Anatolian Carpets*. URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1101433> (date of application: 22.02.2026)
11. Roelofs, Pieter i Gregor J. M. Weber (eds.) (2023). *Vermeer: The Rijksmuseum's Major Exhibition Catalogue*. London: Thames & Hudson. 320 p.
12. Thoré-Bürger, Théophile (1866). Van der Meer (Ver Meer) de Delft. *Gazette des Beaux Arts*. 1.10.1866. P. 297–330 [in Franch].
13. Walter A. (2001). *Vermeer and the Delft School*. New York : Metropolitan Museum of Art. С. 626. ISBN 0-300-08848-5

Дата першого надходження статті до видання: 03.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 25.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 19.05.2026